

GEOFFREY SWAIN

THE ORIGINS OF THE RUSSIAN CIVIL WAR

(Longman, London and New York, 1996. 296 o.)

Az „Origins of Modern Wars” című angol nyelvű sorozatban eddig 13 kötet látott napvilágot. A sorozat legújabb darabja angol történész tollából jelent meg, aki a (Szovjet-) Oroszországban dúló polgárháború 1917 február és 1918 november közötti időszakának feldolgozására vállalkozott. Ez azért is figyelemre méltó, mert manapság egyre nagyobb érdeklődés mutatkozik az egykori Oroszország és a szovjethatalom kezdeti éveinek története iránt a nyugati társadalmakban is.

Geoffrey Swain a bristoli egyetemen tanít. Nem kisebb feladatot tűzött maga elé, mint hogy feldolgozza és népszerű formában tárja az olvasók elé ezt a kevésbé kutatott témát. Sajnos magyar nyelven eddig kevés jó könyv jelent meg az orosz polgárháborús évekről, azok jó része is fordításként látott napvilágot, egy szóval a magyar tudomány még adós a téma korszerű szemléletben megírt, szakszerű elemzésével.

A szerző Moszkvában, Oxfordban, Londonban és az Egyesült Államokban folytatott kutatásokat. Számos orosz, angol, francia nyelven kiadott memoárt, könyvet, cikket tanulmányozott át a kötet megírása közben. A művet az előforduló szakkifejezéseket magyarázó szójegyzék, a témára vonatkozó gazdag bibliográfia, Oroszország vasútvonalait és Pétervár környékét ábrázoló két térképvázlat, valamint név- és tárgymutató egészíti ki, teszi teljessé.

A könyv népszerűsítő jelleggel, de ugyanakkor szakszerűen, tudományos alaposan és olvasmányos stílusban íródott, bárki haszonnal forgathatja. Számos, az orosz történelem eddig nem ismert részletéről lebbenti fel a fátylat.

A sorozat szerkesztőjének előszava után a bevezetés következik, melyben a szerző körülhatárolja az Oroszországban zajlott polgárháború időhatárait, azt különböző szakaszokra bontja, meghatározza és színek szerint elkülöníti a vörös-fehér (a bolsevikok és a cárhű radikálisok közötti), valamint a vörös-zöld (a bolsevikok és az eszerek

közötti) polgárháború fogalmát. A napjainkra szinte feledésbe merült testvérháború tanulságait, illetve a történések megközelítésének különböző módjait is összefoglalja.

Az első fejezet az 1917 április-májusában megindult sikertelen fehér ellenforradalmi kísérleteket tárgyalja, a Kornyilov és Kolcsak tábornokok vezette erők törekvéseit, a Kerenszkij miniszterelnökkel és Gyenyikinnel folytatott tárgyalásait.

A második nagy témaegységben Swain az 1917 augusztus végén Péterváron lezajlott és tömegbázis híján szükségszerűen elbukott Kornyilov vezette, első komolyabb ellenforradalmi próbálkozást és annak mozgatórugóit elemzi. Bemutatja 1917 szeptemberének eseményeit, majd a bolsevikok hatalomra kerülése után kialakult politikai helyzetet, a demokratikus erők (a mensevikek és eszerek), valamint a bolsevikok között dúlt politikai csatározásokat, illetve a két félhez hű katonaság egymás elleni fellépését október végén-november elején.

A harmadik témakör az alkotmányozó nemzetgyűlés 1917 novemberében történt létrehozását megelőző, az eszerek győzelmével végződött választásokat tárgyalja, illetve a szovjetek és a nemzetgyűlés között lezajlott politikai küzdelmet a hatalomért 1918 január 5-ig, a gyűlés feloszlásáig. Betekintést nyerünk a Kalegyin tábornok vezette önálló doni köztársaság 1917. október 30-án történt kikiáltásának körülményeibe, majd megtudhatjuk, hogyan vált ez a terület Alekszejev tábornok és sok kadetpárti politikai csatlakozásával novembertől a központi hatalom elleni ellenállás fő fészekévé. 1918 áprilisáig Alekszejev önkéntesekből álló seregét a bolsevikok a Don mögé szorították vissza, a harcok során Kornyilov is elesett. A mű írója bemutatja a központi hatalmak 1917 decemberétől Ukrajnával és Oroszországgal Breszt-Litovszkban folytatott béketárgyalásait.

A negyedik fejezet a britek és az orosz hazafias szocialisták viszonyát elemzi, bemutatja többek között W. Somers Maugham 1917 őszi oroszországi misszióját, amikor hadifogságba esett lengyel, csehszlovák, délszláv katonákból és kozákokból akart ellenállást szervezni a vörösök ellen. Képet kapunk az angolok és a franciák által sürgetett ukrán-lengyel-csehszlovák összefogásról.

Az ötödik témakör a szocialista haza védelméről szól, valamint a breszt-litovszki béke 1918. március 3-án történt aláírása után Oroszországban uralkodó németellenes hangulatról, a szövetségesek és a Vörös Hadsereg viszonyáról. Tudomást szereztünk az antant szövetségesek és a bolsevikok között 1918 április-májusában folyt tárgyalásokról katonai missziók Oroszországba küldése kérdésében, valamint a nyugat-európai tiszteknek az új orosz hadsereg létrehozásában való közreműködéséről. Bemutatja a szerző a Csehszlovák Légiónak katonai szerepét és ténykedését ezen időszakban, továbbá az eszerek és mensevikek együttműködését az Ukrajnában előretörő német csapatokkal.

A hatodik fejezet a vörös-zöld polgárháború 1918 májusában történt kiújulását veszi górcső alá. Tudósít a Csehszlovák Légiónak 1918 májusi szovjetellenes lázadásáról, a bolsevik-ellenes erők összefogásáról és ezeknek a nyugati antant hatalmakhoz fűződő kapcsolatairól. Elemzi a szerző Szamara elestének okait, a júliusi eseményeket és a csehszlovákok együttműködését az antant erőkkel.

A hetedik témaegység a zöld táborban uralkodó megosztottságot tárgyalja. Bemutatja az 1918 júniusában Szamarában

létrehozott eszerek bázis és ellenforradalmi központ tevékenységét, majd az Omszkban megalakult eszerek kormányával és központtal folytatott együttműködési tárgyalásait. A szerző közben tisztázza a szibériai kormányban uralkodó politikai és erőviszonyokat. Fény derül az 1918 július végétől Jekatyerinburgban székelő Csehszlovák Légiónak és az egyéb eszerek kormányok kapcsolatára. Szót ejt az Arhangelszkben 1918 augusztusában alakult kormányról és annak angol kapcsolatairól is.

A nyolcadik témakör a „Zöld vezetés, fehér ellenforradalom” címet viseli és az 1918 szeptemberében a jobboldali erők részvételével Ufában tartott konferencián történeteket ismerteti. Megismerjük az eszerek mozgalmon belüli áramlatokat, értesülünk az egyes hatalmi tényezők önállóságra törekvéséről.

Az utolsó fejezetben a szerző a történetekből levonható tanulságokat összegzi, egyúttal röviden összefoglalja az orosz polgárháború katonai és politikai történetét, kiemeli a testvérháború szükségétlen voltát.

Az olvasó szemével nézve úgy gondolom, mindenképpen elkelt volna a kötet mellékleteként néhány részletesebb térkép, esetleg fénykép a kötetben említett legfontosabb személyekről, valamint egy összefoglaló táblázat az orosz politikai élet pártjairól és azok felépítéséről.

Mindezek természetesen semmit nem vonnak le a mű értékéből, elolvasását feltétlenül ajánlom a történelem e kevésbé ismert korszaka iránt érdeklődőknek.

Balla Tibor